

לקראת שבת

עיונים בפרשת השבוע

מדברי

הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש
זצוקללה"ה נבג"מ זיע"א

שנה ב / גליון ס

ערש"ק פרשת שופטים
ה'תשס"ה

פתח דבר

לקראת שבת פרשת שופטים, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדיה, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון ס), והוא אוצר בלום מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה מפיו של משיח, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

מעמו וראו כי טוב ה'

הננו לבשר לקהל הלומדים כי ניתן להרשם כמנויים על הקובץ ולקבלו מידי שבוע באמצעות הדואר

בסך 10 ש"ח בלבד לחודש
(דמי טיפול ומשלוח)

לפרטים נא לפנות לטלפון 03-9604832
(ניתן להשאיר הודעה)

יוצא לאור על ידי
'אור החסידות'

מכון תורני להפצת תורת החסידות

ת.ד. 2033 כפר-חב"ד, 72915
טלפון: 03.9604832 פקס: 03.9607370

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

ביאור טעם הכתוב "ואם ירחיב . . . ויספת לך עוד שלוש ערים", דלכאורה, מדוע יצטרכו ערי מקלט בזמן ש"לא ישא גוי אל גוי חרב"?

(ע"פ לקוטי שיחות חלק כד עמ' 107 ואילך)

יינה של תורה

ביאור ענין העדות בפנימיות, "אתם עדי נאום ה'", כפי שזה בשני האופנים - עדי קיום ועדי בירור.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק יט עמ' 188 ואילך)

חידושי סוגיות

ביאור דברי הרמב"ם שאין אדם יכול לחייב עצמו בעונשין שבגופו ע"י הודאה, בהקדם ביאור החילוק בבעלותו של האדם על גופו לבין בעלותו בממונו.

(ע"פ ליקוטי שיחות חלק לד עמ' 106 ואילך)

הוספה - דרכי החסידות

פתגמים, סיפורים וביאורים בשלילת מידת העצבות, מדוע וכיצד צריך לדחותה, והחילוק שבין עצבות למרירות.

(מלוקטים מתורת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע מליובאוויטש)

מקרא אני דורש

הטעם שיצטרכו ערי מקלט לעתיד לבוא

ביאור טעם הכתוב "ואם ירחיב . . ויספת לך עוד שלוש ערים", דלכאורה, מדוע יצטרכו ערי מקלט בזמן ש"לא ישא גוי אל גוי חרב"?

א. "ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך כאשר נשבע לאבותיך ונתן לך את כל הארץ אשר דבר לתת לאבותיך . . ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה" (פרשתנו יט ח-ט). וברש"י (שם) מבאר, שציווי זה על הוספת ג' ערי מקלט, קאי על הזמן דלעתיד לבוא, כשבנ"י יירשו גם את "ארץ קני וקניזי וקדמוני".

וידועה השאלה בזה: לשם מה יצטרכו להוסיף לעת"ל עוד ערי מקלט? - הרי לכאורה לא יהיו אז רוצחים, ואפילו בנוגע לאומות העולם אומר הנביא (ישעיה ב, ד) "לא ישא גוי אל גוי חרב"? !
ואע"פ שערי המקלט הם בעיקר עבור הורג נפש בשגגה - הנה גם מציאות של הורג בשגגה לא ייתכן לעת"ל, הן מצד הנהרג והן מצד ההורג:

מצד הנהרג אין זה שייך, דהרי זה גופא שאדם נהרג, זוהי הוכחה שהוא היה חייב במיתה. וכפי שהגמרא (מכות יב, ב) אומרת על הכתוב "ואשר לא צדה והאלקים אנה לידו" - "במה הכתוב מדבר, בשני בני אדם שהרגו את הנפש, אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד (ואין עדות וכו'), הקב"ה מזמינם לפונדק אחד, זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם, וזה שהרג בשוגג יורד בסולם ונופל עליו והורגו, זה שהרג במזיד נהרג, וזה שהרג בשוגג גולה" - ומכיוון שלעת"ל לא תהיה מציאות של הורג במזיד, במילא לא יהיה מציאות של מחוייב מיתה שיצטרך להיהרג בשוגג.

וגם מצד ההורג אין זה שייך, דהרי ידוע, שמה שאדם עובר עבירה בשוגג היינו מפני שיש לו

שייכות כלשהי ל(רע שב)חטא זה (שלכן "כל השוגגין צריכים כפרה") - ומכיוון שלעת"ל תחבטל מציאות הרע בעולם, במילא לא תהיה נתינת מקום לעשות עבירה, אפילו בשוגג. וממילא קשה, מדוע יצטרכו לעת"ל להוסיף עוד ערי מקלט?

ב. אמנם, ישנם מפרשים (זית רענן) המיישבים, שהפרשת ערי המקלט לעת"ל היא "למצוה", או בלשון המנחת-חינוך (מצוה תקב) "והוא גזירת הכתוב (כי מצד הסברא לא יצטרכו לערי מקלט לעת"ל כי רק שלום ואמת טוב יהיה בימי המלך המקוה ב"ב)".

אך לכאורה קשה לומר כן. דהרי בפרשה זו גופא, בהמשך לציווי "אם ירחיב . . ויספת לך עוד שלש ערים" אומר הכתוב טעם לכך: "ולא ישפך דם נקי בקרב ארצך אשר ה"א נותן לך נחלה". היינו, שגם ערי המקלט לעת"ל קשורים לענין דהורג נפש.

ג. ויש לומר, שערי המקלט לעת"ל אכן לא ישמשו לרוצחים של אותו הזמן, אלא להורגי נפש בשגגה בזמן הזה, שהם יצטרכו לגלות לערי מקלט לעת"ל. וכמו שמצינו בחיוב חטאת (על עבירות שבזמן הזה), שר' ישמעאל כתב על פנקסו "כשיבנה ביהמ"ק אביא חטאת שמינה" (שבת יב, ב).

ואע"פ שהטעם להבדלת ערי מקלט הוא משום ש"פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח כי יחם לבבו", ולכאורה אין שייך שיהיה "כי יחם לבבו" לעת"ל על רציחה שבזוה"ז? - הנה איתא בספרי (בפרשתנו), "מצוה ביד גואל הדם לרדוף", ומכיוון שזו מצוה, מובן שזה יהיה שייך גם לעת"ל, ולכן יצטרכו ערי מקלט, בכדי להמלט מגואל הדם.

ד. אך עדיין צריך להבין כיצד יתרוץ זאת הרמב"ם, שפסק (הל' רוצח פ"ה ה"י) שרק רשות ביד גואל הדם להרוג את הרוצח (אך אין זה מצוה עליו). וא"כ קשה, דאפילו שלשית הרמב"ם דלעת"ל "עולם כמנהגו נוהג", וממילא שייך שתהיה מציאות של הורג נפש בשגגה, עדיין אין מובן כיצד שייך שיהיה מצב של "יחם לבבו" - דהרי (הרמב"ם בעצמו (סוף הל' מלכים) פוסק ש) "באותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות כו' ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד"; במצב שאין "קנאה ותחרות", וכולם עסוקים "לדעת את ה' בלבד", כיצד שייך שאחד יהרוג את השני (ש"ל אין משפט מוות"), רק משום ש"יחם לבבו"? ! וממילא קשה (לשית הרמב"ם), מדוע יצטרכו ערי מקלט לעת"ל?

אלא יש לומר: זה שהתורה התירה לגואל הדם להרוג את הרוצח, אין זה ענין של "דברה תורה כנגד יצר הרע", שמחוסר ברירה התירה תורה לגואל הדם (ש"יחם לבבו") להרוג את הרוצח - דהרי אם מצד עצמו אין הרוצח חייב מיתה, כיצד נתנה התורה רשות להרוג?

אלא, זוהי הנהגה מעיקרא ע"פ תורה: ישנם אופנים שהתורה מצוה שבי"ד יבצעו את החיוב מיתה; ישנם אופנים שהמיתה היא בידי שמים; ובהורג נפש בשגגה, מכיון שעל ידו נהרגה נפש

מישראל, נתנה התורה למי שראוי ליורשו (וממילא (ע"פ תורה) "יחס לבכו") רשות להרוג את הרוצח, בכדי לכפר על מעשה החטא.

ולכן, גם לדעת הרמב"ם שהריגת הרוצח היא רק "רשות", יצטרכו לעת"ל ערי מקלט בכדי להימלט מגואל הדם - מכיוון שהריגת הרוצח ע"י גואל הדם הוא ענין ע"פ תורה, ולא מצד היצר הרע ורגש הנקמה. וממילא זה יהיה גם בהזמן דלעת"ל, במצב ש"לא קנאה ותחרות" אלא "עסק כל העולם" הוא "לדעת את ה' בלבד".

יינה של תורה

'עדי קיום' ו'עדי בירור' בעבודת ה'

ביאור ענין העדות בפנימיות, "אתם עדי נאום ה'", כפי שזה בשני האופנים – עדי קיום ועדי בירור

א. בגדרה של העדות המוזכרת בפרשתנו, "על פי שני עדים . . יקום דבר" (יט, טו) - מצינו שני סוגים:

א. עדי בירור - עדותם של עדים אלו מבררת ומאמתת מעשה קיים. המעשה עליו מעידים עדי הבירור מתבצע בשלימותו, גם ללא ראית העדים, ותפקידם של העדים הוא רק לברר ולגלות שמעשה זה אכן בוצע. לדוגמה: עדי הלואה - הלווה מחוייב לשלם את חובו למלוה, גם אם ההלואה לא התבצעה לעיני עדים.

ב. עדי קיום - עדות המהווה חלק מביצוע המעשה והחלת חלותו ההלכתית, ובלעדי עדים אלו אין כל תוקף הלכתי במעשה המבוצע. דוגמה לעדות קיום: עדי קידושין - חלות הקידושין נפעלת בראית העדים. מעשה קידושין המתבצע שלא בפני עדים אינו מחיל קידושין, ובראייתם, פועלים העדים ומקיימים את מעשה הקידושין.

פרט נוסף בענין העדות: ביחס לדבר גלוי אין כל צורך בעדות. 'עדות' נדרשת בכדי לגלות ולהעיד על דבר נסתר ומכוסה (ראה לקו"ת פקודי ד, סע"א).

ב. גם ברוחניות ישנו ענין העדות, ובשני הסוגים דלעיל - עדי בירור ועדי קיום, כדלקמן.

הכח האלקי המחיה את העולם נגלה הוא ונרגש במוחש. בהתבוננות קלה נראה וניכר כי הבריאה מונהגת בידי כח עליון. על הימצאותו של כח אלקי המנהיג את העולם אין כל צורך ב'עדות', משום ששכל האדם מבין ומכריח את קיומו של כח זה.

גם ביחס לדרגת האלקות שלמעלה מההתלבשות בעולם והנהגתו אין צורך ב'עדות', משום שהשכל עצמו בא להכרה בקיומו של אור אלקי גבוה ביותר, אותו לא ניתן להשיג ולתפוס בכלי השכל. בהתבוננות עמוקה מגיע האדם להכרה כי האלקות אינה מוגבלת בהנהגת העולם והבריאה, ובהכרח שישנו אור אלקי הנעלה מהכח המחיה את הבריאה, אם כי אין בכח השכל להשיג את מציאותו של אור עליון זה. ההכרה השכלית - הגבלות וגדרי העולם - מכריחה את מציאות האלקות שלמעלה מהתלבשות בעולם. לפיכך, גם על קיומה של דרגת האלקות שאינה מוגבלת בגדרי הבריאה אין צורך ב'עדות', כיוון ששכל האדם מכריח ומחייב את הימצאותה.

למעלה מכל דרגה אלקית, קיימת דרגת האלקות שאין לה כל שייכות לתפיסה כלשהי בשכל האדם - עצמותו ית'. דרגה זו, הנעלית ומופשטת מכל ציור וגדר, מכוסה ומוסתרת במציאות העולם. בכדי לגלותה נדרש ענין ה'עדות', ובשנים:

א. עדי בירור - נצחיותם של השמים והארץ מעידים על כח אלקי אין-סופי ובלתי-מוגבל המהווה ומקיים את הבריאה, הטמון ונעלם בכל פרט בבריאה. התהוות אין סופית מקורה הוא בכח עצמותו ית', דרגת האלקות שאינה מוגבלת בהגבלה כלשהי. נצחיות השמים והארץ מעידה על מציאותה של עצמות האלקות המהווה את הבריאה. משמעותה של 'עדות' זו היא גילוי ובירור מציאות קיימת - בנצחיותם של השמים והארץ ניתן לראות ולהכיר (בירור) בקיומה של האלקות הנסתרת וטמונה במציאות הגשמית (האלקות הטמונה בבריאה קיימת גם ללא העדות).

ב. עדי קיום - בניצול הגשמיות וההשתמשות בה לצורך עבודת ה', פועל יהודי המשכת עצמותו ית' בעולם. נוסף על 'עדותם' של השמים והארץ המגלה את מציאות האלקות, יהודי בעבודתו 'ממשיך' בעולם אור אלקי נעלה ביותר, הפועל התאחדות המציאות הגשמית באלקות. בקיום מצוות ה' מאיר יהודי בעולם הארה אלקית עליונה המגלה כי מציאותו הפנימית של העולם היא האלקות השוכנת בקרבו, ואילו החומר הגשמי והגס הוא חלק טפל וחיצוני לגבי האלקות.

ג. דוקא על ידי נשמות ישראל מתגלית דרגה עמוקה ונעלית זו - עצמותו ית', משום שאת הכח להמשכה זו שואב יהודי מעצמות נשמתו, הקשורה ומאוחדת בעצמותו ית'.

יהודי נדרש לעבוד את בוראו ללא התחשבות כלל בכל הפרעה ומניעה, במסירות נפש מוחלטת. כאשר המציאות הגשמית לא נראית בעיניו כמציאות נוספת ונפרדת ממציאות האלקות, הוא רואה ומכיר בה את האלקות השוכנת בה, הוא מגלה את עצמות נשמתו. בעבודה זו, מתבטלים לפניו כל המניעות והעיכובים, משום שמתגלה בהם כי מציאותם האמיתית היא היותם כלי להשראת האלקות.

חידושי סוגיות

הטעם שאין האדם מתחייב במלקות ובמיתה ע"י הודאתו

ביאור דברי הרמב"ם שאין אדם יכול לחייב עצמו בעונשין שבגופו ע"י הודאה, בהקדם ביאור החילוק בבעלותו של האדם על גופו לבין בעלותו בממונו

"על פי שנים עדים . . יומת המת" (שופטים יז, ו)

לפי שאין נפשו של אדם קניינו אלא קנין הקב"ה⁵ שנאמר⁶ הנפשות לי הנה הלכך לא תועיל הודאתו בדבר שאינו שלו ומלקות פלגו⁷ דמיתה הוא אבל ממונו הוא שלו ומש"ה אמרינן הודאת בעל דין כמאה עדים דמי . .

מן העמלין מרי נפש הוא כו", אבל הרי מסיים "וכללו של דבר גזירת מלך היא". וראה רב"ז ד"הטעם שכתב רבינו לא שייך גבי מלקות ולפיכך כתב וכללו של דבר גזירת מלך היא".

ולהעיר מרש"י יבמות (כה, ב ד"ה ואין), דלא אמרינן הודאת בע"ד כו' "לקנסא ולעונש מלקות וליפסל" כי אין אדם משים עצמו רשע. ואכ"מ.

(5) ראה גם רמב"ם הל' רוצח פ"א ה"ד.

(6) יחזקאל יח, ד.

(7) כ"ה בדפוס ווארשא-ווילנא (וצילום ממנו) - שם

מביא הרמב"ם שמחלק בין ממון לעונשין שבגופו

א. כתב הרמב"ם¹: גזירת הכתוב היא שאין ממיתין בית דין ולא מלקין את האדם בהודאת פיו אלא על פי שנים עדים². היינו, דאף שקיי"ל דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי³, ה"ז רק לחייבו ממון, אבל לא להתחייב (ע"י הודאת עצמו) במיתה או במלקות.

וכרדב"ז שם: ואפשר לתת קצת טעם⁴

(1) הל' סנהדרין ספ"ח.

(2) ל' הכתוב - פרשתנו יז, ו.

(3) גיטין מ, ב, ושי"נ.

(4) ברמב"ם שם ממש"ך בטעם "שמא נטרפה דעתו כו'

רשות (בעלות¹³) על גופו (כי הגוף קניינו של הקב"ה שנמצא אצל האדם בתור פקדון).

משא"כ ממונו של אדם, נמסר להאדם באופן שהוא נעשה בעליו של ממונו זה (וע"ד שנאמר¹⁴ "והארץ נתן לבני אדם"). וזה ש"צריך¹⁵ להזהר במאודו שלא לאבדו ולא לקלקלו ולא להזיקו" אינו מפני שהממון אינו שלו¹⁶, אלא זהו איסור¹⁷, שעובר אל לאו דבל תשחית.

ואין זה סתירה למש"נ "לי הכסף ולי הזהב נאום ה'" (וכיו"ב) - כי בעלותו של הקב"ה, שהיא מסובבת מזה שהוא ית' ברא את העולם ומנהיגו כו', הרי היא בעלות כללית, וגם לאחרי שהממון ניתן להאדם אינו יוצא מבעלותו של הקב"ה¹⁸, ועד שיכול ליטלו ממנו¹⁹. [וע"ד ובלשון רש"י²⁰ (בנוגע לארץ, ולארץ ישראל בפרט) "כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה

(13) דלכאורה הול"ל בקיצור "כי אסור לאדם להכות את גופו כו'", ומאריכות לשונו כי "אין לאדם רשות על גופו כלל להכותו כו'" מוכח, שזהו מפני שאין לו רשות ובעלות על גופו, ככפנים.

(14) תהלים קטו, טז. אבל ראה לקמן סעיף ג (והערה 37).

(15) ל' אדה"ז - שו"ע שם הל' שמירת גו"נ ובל תשחית סי"ד.

(16) להעיר מהתחלת ל' אדה"ז שם "כשם שצריך להזהר בגופו כו' כך צריך להזהר במאודו כו'", דמשמע ששוויים הם. אבל י"ל שהשוואה היא רק בנוגע לאופן הזהירות. וראה לקו"ש ח"ח ע' 466 (חידושים וביאורים ברמב"ם הל' בית הבחירה ע' קד).

(17) אף שי"ל שטעם האיסור הוא מפני הבעלות הכללית שבו - ראה לקמן בפנים.

(18) ראה ראב"ע תהלים שם.

(19) כלשון הרד"ק חגי שם "וברשותו היא לנטלו מזה ולתתו לזה". וראה גם רש"י ברכות (לה, ריש ע"ב ד"ה בזמן).

(20) בראשית א, א.

ועם כל זה אני מודה שהיא גזירת מלכו של עולם ואין להרהר.

ולכאורה יל"ע בדברי הרדב"ז, דמאי שנא נפשות שהם קניינו של הקב"ה, מזה שכל העולם כולו הוי "קנין הקב"ה" כמ"ש⁸ "לה' הארץ ומלואה" - ובלשון החינוך⁹ "הכל ברשות אדון הכל" - כולל ממונו של אדם, ובלשון הכתוב¹⁰ "לי הכסף ולי הזהב נאום ה'"?

ועכצ"ל, שהגם שכל העולם הוא בבעלותו של הקב"ה, מ"מ, ביחס לרשות האדם יש הבדל עיקרי בין נפשו וממונו¹¹.

מבאר החילוק ביניהם

ב. וי"ל הביאור בזה:

נפשו וחיייו של אדם נמסרו מהקב"ה להאדם רק בתור פקדון, ולא לבעלות שלו. וכפסק רבינו הזקן בשולחנ¹² ד"אין לאדם רשות על גופו כלל להכותו כו'". ועפ"ז, זה שאדם מוזהר שלא להזיק את גופו אינו רק ענין של איסור, אלא זהו גם מדיני קנינים - שאין לו

נדפס פי' הרדב"ז לראשונה. ולכאורה צ"ל "פלגיי", או "פלגא" וכיו"ב.

(8) תהלים כד, א. וראה ברכות לה, סע"א (ולקמן בפנים סעיף ג).

(9) מצוה שכת. ועד"ז בכמה מצות.

(10) חגי ב, ח. וראה מפרשים שם.

(11) בפשטות יש לחלק, שע"י העברת ממונו מרשות אדם אחד לשני אין זה הזיק רכושו של הקב"ה (כי באיזה רשות שיהי' הממון, כל היכא דאיתא הוא ברשותו ית'), משא"כ ע"י מיתה או מלקות גורמים הזיק בקניינו של הקב"ה.

אבל מפשטות ל' הרדב"ז משמע, שיש חילוק בין נפשות וממונו בבעלות האדם, דנפשו של אדם. . קנין הקב"ה. . אבל ממונו הוא שלו.

(12) חלק חו"מ הל' נזקי גוף ונפש ס"ד.

אבל אין חייבין בברכת הנהנין אלא על דבר שגופו נהנה ממנו (אכילה שתי וכו')²⁶, משא"כ כשיש לאדם הנאת ממון (קבלת ממון וכו') לא תקנו ברכה ע"ז²⁷.

ולכאורה אין זה מובן: מאי שנא הנאת הגוף מהנאת ממון - הרי בשניהם נהנה האדם מן עוה"ז, עליו נאמר, כנ"ל "לה' הארץ ומלואה", ולמה אינו מועל ע"י ש"נהנה מקדשי שמים" כשהוא נהנה הנאת ממון בלא ברכה?²⁸

]ועם היות שמצינו כו"כ מצות הנעשות בנכסי האדם, ומטרתן היא (כמבואר בספרי טעמי המצות) להחדיר בהאדם את ההכרה דלה' הארץ ומלואה" (וכמו מצות שמיטה, שענינה "שיראה ממעשה האדם. . . כאילו אין דבר מיוחד ברשותו רק שהכל ברשות אדון הכל"²⁹; וכן מתנות כהונה, מעשרות וכו' - שתוכנם "למען דעת שהכל שלו"³⁰) - מ"מ מובן ופשוט שאין הענין דומה כלל לברכת

להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו" - דאף שלכתחילה "נתנה להם" בנתינה גמורה²¹, הנה אח"כ "ברצונו נטלה מהם ונתנה לנו"²².

וכיון שיש לאדם בעלות בממונו - לכן הדין בו (בהממון) ש"הודאת בעל דין כמאה עדים דמי"; משא"כ בכל דבר הנוגע לגופו ונפשו, שנשארו לגמרי בבעלותו של הקב"ה ונמצאים אצל האדם רק בגדר פקדון - הרי אין האדם "בעל" עליהם ולכן אין מחייבים אותו על פיו מלקות וכיו"ב.

מוכיח זאת מדין ברכות נהנין

ג. ויש להביא רא' לחילוק זה בין נפשו (וגופו) של אדם וממונו - מדין ברכות הנהנין: אמרו חז"ל²³ (והובא להלכה²⁴) "אסור לו לאדם שיהנה מן העוה"ז בלא ברכה וכל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה מעל. . . כאילו נהנה מקדשי שמים שנאמר²⁵ לה' הארץ ומלואה".

(21) ראה לקו"ש ח"ה ע' 5 הערה 22.

(22) ולהעיר מבעלות המלך על מדינתו, דאף שכל הארץ היא ברשות המלך (ראה רמב"ם הל' מלכים ספ"ד. הל' עבדים פ"ט ה"ד. שו"ע אדה"ז חו"מ הל' הפקר ס"ג), ועד שבאופנים מסויימים מותר לו ליטול מרכושם של בני המדינה [ראה רמב"ם הל' גזילה ואבידה פ"ה הי"א ואילך (ובסיום הפרק שם, שצ"ל מלך "שהסכימו עליו בני אותה הארץ וסמכה דעתן שהוא אדוניהם כו"]. וראה לקו"ש בשו"ע אדה"ז שם). הל' מלכים פ"ד - מ"מ, אין בעלות (הכללית ד) המלך שוללת בעלותו הפרטית של כאו"א מבני המדינה על רכושו הפרטי. וראה לקו"ש ח"ל ע' 85.

(23) ברכות לה, סע"א.

(24) רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ב. טאו"ח סמ"ו. שו"ע אדה"ז או"ח סק"ז ס"א. סדר ברכת הנהנין לאדה"ז בתחלתו [ולהעיר, שהרמב"ם (והטור) מביא "מעל", ואדה"ז - "כאילו נהנה מקדשי שמים". וראה רש"י ברכות שם ד"ה מעל. צ"ח שם (הובא גם בעץ יוסף לע"י שם). לקו"ש חכ"ד ע' 67 הערה 8. ואכ"מ].

(25) תהלים כד, א.

(26) תוד"ה אין (פסחים נג, ב). וראה רמב"ן ברכות רפ"ה "שלא תקנו ברכה בהנאות שאינן נכנסות לגוף. . . וריח נמי דבר הנכנס לגוף וסועד הוא וכאכילה ושתי דמי". ועד"ז במג"א סרט"ז סק"א. וראה לקו"ש ח"ד ע' 149 הערה * 8.

(27) ואף שחייב אדם לברך על כל טובה שהגיעה לו (ברכות נט, ב. רמב"ם הל' ברכות פ"י ה"ז. סדר ברה"ג לאדה"ז רפ"ב: כל שמחת לבב כו') - הרי אין זו ברכת הנאה, להתייר לו הנאה זו, אלא רק מברכות הודאה "דרך שבח והודי' להקב"ה" (רמב"ם שם בריש הפרק. וראה שם פ"א ה"ג-ד). וצ"ע בס' כד הקמח להבחי' (אות זי"ן), דמשמע דגם ברכות הראי"ב כו' הן מטעם דאסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה. ע"ש. וראה לקמן הערה 64.

(28) בפשטות י"ל הטעם שתיקנו ברכה רק על אכו"ש, מפני דענין דאורייתא תיקנו - ברכת המזון (וראה ל' הרמב"ם ול' אדה"ז (בשו"ע וסדר ברה"ג) דלעיל הערה 24).

(29) ל' החינוך מצוה שכח (ועד"ז בעוד מצות השייכות לשמיטה).

(30) ל' החינוך מצוה יח (בכור).

שמים" (שאסור בהנאה)³⁷ ומותר ליהנות מהם, אבל אין הוא נהנה משלו אלא משל הקב"ה³⁸, והקב"ה נותנם לו באופן שיהי' שלו³⁹, גם ע"מ שיאכלם (יאבדם) וכו'.

משא"כ נכסי האדם וממונו (מצד עצמם) מלכתחילה אינם בגדר "קדשי שמים", כי נמסרו לבעלותו של האדם, ולכן אין צריך ברכה להתיר הנאת ממונו [אלא שכדי שהאדם יכיר שאין בעלותו מפקיעה ח"ו בעלות (הכללית של) הקב"ה על ממונו, ניתנו לו מצוות בממונו כו' "למען דעת שהכל שלו" (כנ"ל)].

הטעם בחילוק זה

ד. אלא שלכאורה הא גופא טעמא בעי: מאי שנא ממונו של אדם שניתן לו באופן שיש לו בעלות עליו, ואילו נפשו וגופו נשארים "קנין הקב"ה", ועד "שאינן לאדם רשות עליהם כלל"?

לכאורה י"ל שזוהי כוונת הרדב"ז בסיום דבריו "ועם כל זה אני מודה שהיא גזירת מלכו

אותה בברכתך") - הרי מדויק "כביכול כאילו" [אלא שביל"ש תהלים (רמז תרסז - ממדרש ילמדנו) "משלך אכלת" - בלי "כביכול כאילו"].

37) ולהעיר גם מירושלמי שם "הנהנה כו' מעל עד שיתירו לו המצות" (וראה פני משה שם), "העולם כולו ומלואו עשוי ככרם ומהו פדיונו ברכה" (וראה פירוש מבעל ס' חרדים שם).

38) וי"ל שזוהי כוונת רש"י שם ד"ה לאחר ברכה "הרי היא לבני אדם" - דלכאו' מאי קמ"ל, ומה מוסיף על ל' הש"ס? - אלא הדיוק, שאין הכוונה שע"י הברכה ניתן הדבר לבעלותו של האדם, אלא שע"י הברכה "הרי היא לבני אדם" - שמותרים ליהנות ממנו.

וראה חינוך מצוה תל "עשו הברכה עד"מ כנטילת רשות מן בעה"ב לאכול מן הנמצא בביתו".

39) ההדגשה כאן הוא לא על ענין של בעלות, כ"א שהקב"ה נותנם שיהא שלו - בדוגמא שהאדון נתן להעבד

הנהנין, שהרי המצוה היא שהאדם ברצונו יפקיר שדהו בשמיטה וכו'.

ולהעיר אשר מצות אלו הן בנוגע חלק מנכסי האדם³¹, משא"כ דין ברכות הנהנין הוא - שאסור ליהנות שום הנאה (ואפילו כל שהוא³²) בלא ברכה. ולכאורה אינו שייך לגדו"ד].

וע"פ משנת"ל - בהבדל בגדר בעלות האדם על ממונו או על נפשו וגופו - יש לומר:

בנוגע לנפשו וגופו של אדם, שהם "קנין הקב"ה" באופן שאין לאדם בעלות עליהם, הרי גם הנאות שלהם הן כמותם³³ - קניינו של הקב"ה, ולכן הן "קדשי שמים" שאסור ליהנות מהם בלא ברכה.

והא דאיתא בגמ'²³ שרק קודם הברכה הם "קדשי שמים", אבל לאחר הברכה ה"ה במצב ד"והארץ נתן לבני אדם"³⁴ ("הרי היא לבני אדם"³⁵) - אין הכוונה בזה שע"י הברכה נשתנו להיות קניינו של האדם (שהרי גם אח"כ אומרים "ברוך שאכלנו משלו"³⁶), אלא שע"י הברכה נפקע מהם דין "קדשי

31) וראה לקו"ש ח"י"ז ע' 230 ואילך. ח"י"ח ס"ע 221 ואילך.

32) ראה ברכות שם בתחלת הסוגיא: אסור... שיטעום כלום. רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ב. טאו"ח ר"ס ר"י. סדר ברכת הנהנין לאדא"ז פ"ח ס"י.

33) ראה רמב"ן ומג"א שבהערה 25, שהנהנה צ"ל "דבר הנכנס לגוף".

34) תהלים קטו, טז.

35) רש"י ברכות שם (לה, ס"ע א). וראה בהערה 37.

36) ברכות נ, א (וראה סוטה י, ריש ע"ב. ועוד). וראה חינוך שבהערה 37. עיון יעקב לע"י ברכות שם.

ומ"ש בירושלמי (ברכות רפ"ז) שע"י הברכה "כביכול כאילו משלך אכלת" (ובפ"י) מבעל ס' חרדים שם "שקנית

וגם בגופו⁴² של איש ישראל יש קדושה⁴³, ומכיון שנבראו באופן שבעלותו של הקב"ה ניכרת בהם, הרי לא יתכן שיהי' להאדם דין בעלות עליהם;

משא"כ ממונו הוא באופן שאין בו קדושה (זו) ולא ניכרת בו בעלותו של הקב"ה⁴⁴ - וכיון שהתורה ניתנה למטה בארץ דוקא⁴⁵ (במקום שבעלותו של הקב"ה בהנ"ל אינה ניכרת בו), לכן, בדיני התורה יש להאדם רשות ובעלות על ממונו ונכסיו [אלא שעליו לדעת ולהכיר, שבעלות זו גופא ניתנה לו משמים (הקב"ה) ד"לה' הארץ ומלואה", כנ"ל].

של עולם ואין להרהר", כי ההבדל הנ"ל בין נפשו של אדם וממונו אינו ענין שכלי, אלא כך היא "גזירת מלכו של עולם" שנתן רשות ובעלות לאדם על ממונו ולא על נפשו וגופו.

אבל, בלשון הרדב"ז "אפשר לתת קצת טעם" גם לזה:

מצד הקב"ה אין חילוק כלל בין נפשו וגופו של אדם לממונו, כי כל העולם ומלואו של הקב"ה הוא בשווה ממש, אבל יש נפק"מ ביניהם מצד האדם:

בנוגע לגופו ונפשו - ניתנו לו באופן שניכרת בהם בעלותו של הקב"ה, כי בכל יום אומר "נשמה שנתת בי" מחדש⁴⁰, מחוייב בתומ"צ⁴¹ וכו' וכו' ונרגשת בגופו קדושתה של הנשמה,

תהא צדיק כו' מלמדין אותו את כל התורה כולה כו') או שגם קודם המילה יש לו שייכות וקשר לתומ"צ. ולהעיר מדיני הנולד לאחרי שכלו לו חדשיו קודם מילתו ועוד. וכבר האריכו באחרונים. ואכ"מ.

42) וכמ"ש בזח"ג (ע, ריש ע"ב) "גופא דילהון קדישא". וראה שבת (פו, ב) החילוק בדין בין גופי ישראל וגופי אוה"ע. ובכ"מ.

43) ובפרט ע"פ המבואר בתניא (ספמ"ט) ד'ובנו בחרת מכל עם ולשון הוא הגוף החומרי".

44) דאל"כ לא ה' ענין של בחירה. ותורה ניתנה בארץ דוקא ש"ציה"ר יש ביניכם" (ככהערה הבאה).

45) ראה שבת (פט, רע"א) "משא ומתן . . קנאה . . יצר הרע יש ביניכם".

מנכסי האדון לאבד (או לעשות דם ובשר העבד).

40) שנפשו היא "חלק אלקה ממעל ממש" (תניא רפ"ב).

41) שזה תלוי בגמר כניסת נפש הקדושה בגוף (עיינין שו"ע אדה"ז חאו"ח מהד"ת סוס"ד). והיינו, שתומ"צ הוא לא מצד דגופם קדוש (ראה הערה הבאה), הקדושה שבהגוף מצ"ע [שמפני קדושה גם תינוק מישאל (משא"כ גוי), מיד כשנולד מקבל טומאה כו' (רמב"ם הל' טומאת מת פ"א הי"ד). ועוד], כ"א מפני שהגוף הוא "כלי של קדש" (ל' אדה"ז בשו"ע שם) - כלי שנכנס בו קודש (נפש הקדושה).

לאידין י"ל דתלוי בהסברת פטור הקטן מתומ" - אם זהו מפני תורה לדרדקי בתמי' - שלא ניתנה לקטן מעיקרא (וימושבע ועומד כו' מצד הנשמה, כמו שמשביעין אותו

דרכי החסידות

מלוקט משיחות, אגרות וכתבי
כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש נ"ע

"לברוח ממידה מאוסה ורעה זו כבורח מן המוות"

"העצבות משלוחי היצר-הרע היא, לבלבל את האדם מעבודתו בלימוד התורה
ושקידת העבודה . . ולאט לאט מאבד את כשרונותיו ח"ו ומטמטם את חושי הנפש"

איסור מוחלט

רבותינו הקדושים גזרו אומר, אשר הדאגה והעצבות, גם ממילי דשמיא, היא מידה רעה, ואסורה באיסור גמור ומוחלט, ודנוה בדין ארבע מיתות, לגרשה מנחלת החסידים ולעקר אחריה אשר לא ישאר ממנה גם ריח דריח רע, המביא הפסד רב.

(אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד עמ' שנו)

ליזהר ממרה שחורה

אדמו"ר הזקן נסתלק, כידוע, במוצאי שבת קודש. נכדו של הרבי, אדמו"ר ה"צמח צדק", שהיה נוכח אז, סיפר:

את תפילת ערבית באותו מוצאי שבת התפללתי בניגון שהיה בו משום מרה שחורה. הסבא (אדמו"ר הזקן) מנע אותי מלהתפלל בנימה זו, ולאחר שסיימתי את תפילתי אמר: כתיב (יחזקאל א, כו) "ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה". מורי, הרב המגיד, פירש פסוק זה כך: כפי המידה שאדם מראה למטה, כן מראין לו מלמעלה. לכן מנעתי אותך מלהתפלל בניגון שיש בו משום מרה שחורה.

(אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק עמ' שכד)

עצבות וספקות

העצבות מהעדר העבודה היא מקור כל מיני מחשבות זרות בהטלת ספקות בעניני ואופן העבודה, וכל ענינה להטריד ולבלבל מעבודה בפועל. בהכרח לעקור ולשרש את אותה המידה של עצבות, ובמילא יודחו כל המחשבות המבלבלות. (אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ז עמ' ה)

ונשמרתם לנפשותיכם

העצבות משלוחי היצר היא, לבלבל את האדם מעבודתו בלימוד התורה ושקידת העבודה, ועוד יותר - אשר לאט לאט מאבד את כשרונותיו ח"ו ומטמטם את חושי הנפש. רבותינו הקדושים מזהירים מאד על העצבות, לגרשה בכל תוקף עז, ולברוח ממדה מאוסה ורעה זו כבורח מן המוות, להיותה רעל הממית כל רגש טוב. (אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ז עמ' קצו)

תחבולות היצר

לפעמים באה הנפש הבהמית עטופה בטלית שאינה שלה - טלית היצר הטוב. מזכירה היא לאדם את עניניו, מוכיחה אותו, כשכל כוונתה היא להשפילו ולהטרידו מעבודתו. כאשר רואה אשר אי-אפשר לה אלא באופן כזה של יראת שמים, מתלבשת היא בלבוש זה בכדי להפיק זממה הרע. (אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד עמ' שנו)

שתי מידות רעות

הנפש הבהמית היא "חכם להרע", וכל מטרתה ללכוד את האדם במצודתה ולהעבירו על דעתו, כדי שלא יתן דעתו ולבו להתעסק בתורה ועבודה. ואת זאת היא עושה בשתי דרכים - ושתיהן כאחת רעות: השמחה והסיפוק ממעמדו ומצבו הרוחני; והעצבות ממעמדו ומצבו הרוחני. (אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ט עמ' תסד)

כאסקופה הנדרסת

סיבת העצבות היא - הרגשת עצמו. שכן, כאשר עובד את עבודתו כדבעי, הרי הוא מציאות דבר בפני עצמו, ואילו כאשר חסר הוא בעבודתו, אינו מציאות, דמה הוא ומה מהותו כאשר אינו עובד אלקים; ולכן הוא עצוב. לו היה מביט אל הענין האלקי שבדבר, היינו על ריחוקו מאלקות או על העדר קירובו לאלקות, היה במרירות. במרירות יש הרגש אלקי. המרירות היא בבחינת חיות, שענינה שמחה (רק שהיא בעולם), והיא מביאה, כעבור זמן,

לשמחה ב'עבודה'.

לעומתה, העצבות, אינה מביאה לעבודה ולקירוב לאלקות; ולא עוד אלא שהיא עושה את האדם כאסקופה הנדרסת לכל מיני רע ח"ו.

(ספר המאמרים עת"ר עמ' פז)

לא להלכד ברושת

לכ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק' היה חסיד אחד, חנוני. הוא התפלל בציבור והקפיד על לימודו בשיעורים קבועים. בשבת היה מאריך בתפילה וחוזר מאמר חסידות ברכים. והנה נפלה עליו מרה שחורה מאופן עבודתו, והתעצב והצטער מאוד ממצבו הרע.

כשהתאונן ע"כ בפני ה'צמח צדק', אמר לו: נלכדת ב'רשת' של הנפש הבהמית, שהטילה עליך מרה שחורה בכדי לבלבל אוצך מעבודתך. שוב לנהוג כפי שנהגת עד עכשיו, ועורר בעצמך שמחה על כך שעוסק אתה בעבודה.

החסיד הפך לאיש אחר. בשוכו לביתו קיים את דברי הרבי, והתעלה בעילוי רב בידיעת החסידות ובעבודה שבלב.

(אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ח עמ' תרנח)

הבחינה היא - "ובכן"

חסידים הראשונים אמרו: כיצד ניתן להבחין בין עצבות למרירות?
לפי ב"ובכן" (התוצאה בפועל): לאחר עצבות - הולכים לישון; לאחר
מרירות - מתיישבים ללמוד.